

۹۰۶۱۱۰۱۰۰

حقوق مدنی

(ارث، وصیت، شفعه)

مؤلفان:

دکتر ابو هبیم تقی زاده

استاد دانش نادر پیام نور

دکتر سحر علی زار

استادیار دانشگاه پیام نور

مجمع علمی و فرهنگی مجید

سرشناسه : تقی‌زاده، ابراهیم،
 عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق مدنی (ارث، وصیت، شفعه)/مؤلفان ابراهیم تقی‌زاده، سحر علیپور.
 مشخصات نشر : تهران: مجد، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۷ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۳۴۹-۳

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع	: ارث -- ایران
موضوع	: Inheritance and succession -- Iran
موضوع	: وصیت و وصیت‌نامه‌ها -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Wills -- Law and legislation -- Iran
موضوع	: شناسه افزوده : علی‌پور، سحر،
موضوع	: Pre-emption -- Iran : رده بندی کنگره : KMHW۷۰
موضوع	: حقوق شفعه -- ایران : رده بندی دیویی : ۳۴۶/۵۵۰۵۲
موضوع	: Civil rights -- Iran : شماره کتابشناسی ملی : ۵۹۰۰۳۲۱

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده یا ناشر، خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 موارد کتف از دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

حقوق مدنی (ارث، وصیت، شفعه)

مؤلفان: دکتر ابراهیم تقی‌زاده/ دکتر سحر علیپور

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۸
 تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۳۴۹-۳

ISBN: 978 - 622- 225- 349- 3

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E- mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه
۱۵.....	بخش اول: ارث
۱۵.....	فصل اول: در کلیات ارث
۱۵.....	مبحث اول: تاریخچه ارث
۱۶.....	گفتار اول: ارث در اسلام
۱۷.....	گفتار دوم: ارث در اروپا
۱۷.....	مبحث دوم: مفهوم ارث در لغت و اصطلاح
۱۹.....	گزار اول: ارث به معنای «میراث»
۱۹.....	گفتار دوم: ارث به معنای «استحقاق»
۲۰.....	مبحث سوم: در تریف ترک
۲۰.....	مبحث چهارم: موارد ارث
۲۲.....	فصل دوم: شرایط ارث
۲۳.....	مبحث اول: موت مورث
۲۳.....	گفتار اول: موت حقیقی
۲۴.....	گفتار دوم: موت فرضی
۲۶.....	مبحث دوم: وجود وارث
۲۷.....	گفتار اول: در توارث حمل
۲۸.....	بند اول: شرط انعقاد نطفه در توارث حمل
۲۹.....	بند دوم: زنده متولد شدن حمل
۳۰.....	بند سوم: تأثیر وجود حمل در تقسیم ترکه
۳۴.....	گفتار دوم: حکم فوت اشخاصی که از یکدیگر ارث می‌برند
۳۶.....	گفتار سوم: وارثی که غایب مقفود الاثر باشد
۳۶.....	بند اول: سهم الارث غایب مقفود الاثر
۳۸.....	بند دوم: حفظ و اداره سهم الارث غایب مقفود الاثر
۴۰.....	گفتار چهارم: فرزند خواندگی (فقدان رابطه توارث)
	گفتار پنجم: ترکه متوفایی که وارث او معلوم نیست یا متوفایی بلاوارث و اداره و
۴۰.....	تملک ترکه بی وارث
۴۳.....	گفتار ششم: ارث در تلقیح مصنوعی
۴۶.....	بند اول: ارث در تلقیح مصنوعی با اسپرم شوهر
۴۷.....	بند دوم: ارث در تلقیح مصنوعی با اسپرم بیگانه

- مبحث سوم: وجود ترکه برای مورث ۵۰
- گفتار اول: اموال قابل وراثت ۵۰
- بند اول: مستمری بازماندگان کارکنان دولت و حقوق ناشی از قانون تأمین اجتماعی و بیمه عمر ۵۱
- بند دوم: دیه قتل ۵۳
- بند سوم: ضرر و زیان ناشی از قتل ۵۶
- گفتار دوم: دیون مورث ۵۷
- فصل سوم: مکان و زمان تحقق ارث ۶۰
- مبحث اول: مکان تحقق ارث ۶۰
- مبحث دوم: زمان تحقق ارث ۶۲
- فصل چهارم: موجبات ارث و طبقات مختلف وراثت ۶۲
- مبحث اول: موجبات ارث ۶۲
- مبحث دوم: طبقات مختلف ارث ۶۴
- گفتار اول: سبب ۶۵
- بند اول: خورش وند، صولی یا عمودی ۶۵
- بند دوم: خویشاوندی - رضی یا در خط اطراف ۶۵
- بند سوم: ضابطه تعیین اندام قرب ۶۶
- بند چهارم: استثنائات وارد بر ارث نزدیک تر بودن به متوفی ۶۸
- گفتار دوم: سبب ۷۷
- بند اول: ارث زوجین ۸۰
- بند دوم: سهم الارث زوج و زوجه نسبت به اعیانی ۸۰
- بند سوم: نقدی بر ارث زوجه ۸۲
- بند چهارم: ارث زن در طلاق مریض ۸۳
- بند پنجم: ارث زن در صورت مقارنت مرض و عقد ۸۶
- فصل پنجم: در حجب ۸۸
- مبحث اول: انواع حجب ۸۸
- گفتار اول: حجب از تمام ارث ۸۹
- گفتار دوم: حجب از بعض ارث ۸۹
- بند اول: پدر و مادر، در صورتی که متوفی فرزند یا فرزند فرزند داشته باشد ۹۰
- بند دوم: زوج و زوجه در صورتی که متوفی، فرزند یا فرزند فرزند داشته باشد ۹۲
- بند سوم: مادر، در صورتی که متوفی، برادر یا خواهر موضوع بند ب ماده ۸۹۲ قانون مدنی را داشته باشد ۹۴
- گفتار سوم: اجتماع چند موجب ارث در شخص واحد ۹۷

بند اول: اجتماع موجبات متعدد نسبی و سببی.....	۹۸
بند دوم: اجتماع موجبات متعدد نسبی.....	۹۸
فصل ششم: اقسام ورثه (صاحبان فرض و قرابت).....	۹۹
مبحث اول: کسانی که ارث را به فرض می‌برند (صاحبان فرض).....	۱۰۰
مبحث دوم: کسانی که سهم الارث خود را به قرابت می‌برند: (مستنبط از ماده	
۸۹۶-۸۹۸ قانون مدنی).....	۱۰۲
مبحث سوم: اشخاصی که گاهی به فرض و گاهی به قرابت ارث می‌برند (ماده ۸۹۷	
قانون مدنی).....	۱۰۲
مبحث چهارم: مفهوم و ماهیت «رذ».....	۱۰۳
گفتار اول: رذ در طبقه اول وراثت.....	۱۰۴
گفتار دوم: رذ در طبقه دوم وراثت.....	۱۰۷
گفتار سوم: رذ در طبقه سوم وراثت.....	۱۰۸
فصل هفتم: عول و نقص.....	۱۰۸
مبحث اول: عول.....	۱۰۸
مبحث دوم: تعصیب.....	۱۰۹
مبحث سوم: حیوه و شرایط آن.....	۱۱۰
فصل هشتم: سهم الارث طبقات مختلفه وراثت.....	۱۱۲
مبحث اول: ورثه طبقه اول.....	۱۱۲
مبحث دوم: تسهیم ارث در طبقه دوم.....	۱۲۳
گفتار اول: مجموع فرضها مساوی با واحد ترکه باشد.....	۱۲۵
گفتار دوم: مجموع فرضها بیشتر از واحد باشد.....	۱۲۶
گفتار سوم: مجموع فرضها کمتر از واحد باشد.....	۱۲۶
گفتار چهارم: قواعد کلی تقسیم ارث در طبقه دوم وراثت.....	۱۲۷
گفتار پنجم: در سهم الارث طبقه دوم.....	۱۲۹
بند اول: وراثت منحصر به فرد.....	۱۳۰
بند دوم: ورثه متعدد.....	۱۳۰
مبحث سوم: تسهیم ارث در طبقه سوم.....	۱۳۵
گفتار اول: قواعد حاکم بر تقسیم در طبقه سوم.....	۱۳۸
بند اول: تقسیم ترکه میان اعمام و اخوال.....	۱۳۹
بند دوم: تقدم همسر و خویشان مادری در صورت نقص ترکه.....	۱۳۹
مبحث چهارم: ارث خنتی.....	۱۴۲
گفتار اول: سهم الارث خنتی.....	۱۴۳
گفتار دوم: ارث شخص فاقد علامت جنسی.....	۱۴۴

۲۳۰.....	بند دوم: صورت دفعی
۲۳۱.....	فصل سوم: وصیت عهدی
۲۳۱.....	مبحث اول: در وصی
۲۳۲.....	گفتار اول: اهلیت و توانایی وصی
۲۳۳.....	گفتار دوم: رد وصایت
۲۳۵.....	مبحث دوم: تعدد اوصیاء و نحوه عمل آنها
۲۳۶.....	مبحث سوم: تعیین ناظر
۲۳۷.....	مبحث چهارم: وصیت نامه و اقسام آن
۲۳۸.....	گفتار اول: وصیت در موارد عادی
۲۳۹.....	گفتار دوم: وصیت در موارد فوق العاده
۲۴۱.....	بخش سوم: در اخذ به شفعه
۲۴۱.....	فصل اول: در شفعه - شرایط ایجاد آن
۲۴۲.....	مبحث اول: مفهوم اهلیت حقوقی شفعه
۲۴۳.....	گفتار اول: در شفعه
۲۴۳.....	گفتار دوم: ماهیت حقوقی حق شفعه
۲۴۴.....	گفتار سوم: اخذ به شفعه، مرافق با مخالف قواعد مسئولیت مدنی
۲۴۵.....	مبحث دوم: شرایط ایجاد حق شفعه
۲۴۶.....	گفتار اول: شرایط مال مورد حق
۲۴۶.....	بند اول: غیر منقول بودن
۲۴۷.....	بند دوم: قابل تقسیم بودن
۲۴۸.....	بند سوم: مشاع بودن
۲۴۹.....	بند چهارم: عین بودن حصه مشاع
۲۵۰.....	بند پنجم: انتقال سهم مشترک به عنوان مبیع
۲۵۰.....	گفتار دوم: شرایط شرکاء
۲۵۰.....	بند اول: دو نفر بودن شریکان
۲۵۲.....	بند دوم: مالک بودن شریکان
۲۵۵.....	بند سوم: مسلمان بودن شفیع در صورت مسلمان بودن خریدار
۲۵۵.....	مبحث سوم: خصوصیات حق شفعه
۲۵۵.....	گفتار اول: فوریت اخذ به شفعه
۲۵۶.....	بند اول: مقصود از فوریت، فوریت عرفی است
۲۵۷.....	بند دوم: تأخیر اخذ به شفعه بخاطر عذر، موجب سقوط آن نیست
۲۵۷.....	بند سوم: جهل شفیع به حق شفعه

۲۵۷.....	بند چهارم: چهل شفیع به فوریت اخذ به شفعه
۲۵۸.....	گفتار دوم: اجرای حق تبعیض در اجرای حق ممنوع است
۲۶۰.....	گفتار سوم: اجرای حق منوط به تسلیم ثمن است
۲۶۱.....	گفتار چهارم: تاریخ تملک اخذ به شفعه
۲۶۱.....	گفتار پنجم: وضعیت منافع و نمائات در اخذ به شفعه
۲۶۲.....	فصل دوم: آثار واحکام اخذ به شفعه
۲۶۲.....	مبحث اول: تأثیر اعمال حق شفعه در معاملات مشتری
۲۶۳.....	گفتار اول: اقاله بیع
۲۶۳.....	بند اول: اخذ به شفعه پیش از اقاله
۲۶۳.....	بند دوم: اخذ به شفعه بعد از اقاله
۲۶۴.....	بند سوم: اخذ به شفعه هم زمان با اقاله
۲۶۴.....	گفتار دوم: مقایسه حق خیار و حق شفعه به عنوان دو ابزار جبران ضرر
۲۶۵.....	گفتار سوم: خیرات اخذ به شفعه
۲۶۶.....	بند اول: تقدّم زمانی فسخ اخذ به شفعه
۲۶۸.....	بند دوم: تقدّم زمانی اخذ به فسخ بر فسخ بیع
۲۶۹.....	بند سوم: تقدّم خیار شرم بر اخذ به شفعه
۲۷۰.....	گفتار چهارم: ضمان درک مبیع
۲۷۲.....	گفتار پنجم: ضمان ناشی از تلف و عیب
۲۷۳.....	بند اول: مسئولیت عیب و تلف جزئی در ردّ شفعه از حین العقد
۲۷۴.....	بند دوم: ایجاد عیب و تلف جزئی در مبیع بعد از بیع و قبل از تسلیم
۲۷۴.....	بند سوم: عیب و نقص در مورد شفعه در زمان تصرف مشتری
۲۷۵.....	بند چهارم: ایجاد عیب و تلف در مورد شفعه پس از اتمام حق شفعه
۲۷۶.....	مبحث دوم: وضع حقوقی بنا و مستحذات مبیع
۲۷۷.....	مبحث سوم: اسقاط حق شفعه
۲۷۹.....	فهرست منابع

مقدمه

سخن گفتن از حقوق انسانی از مهمترین ویژگی های دوران معاصر است که منجر به آن شده است. همه صاحبان علم و اخلاق در باب چرایی و چگونگی این حقوق انسانی بسیار سخن گویند. بدون تردید یکی از مهمترین حقوق انسانی و البته انگیزه های فردی حق داشتن و به دست آوردن مال و تحصیل دارایی است. به همین جهت، این امر نظر قانون گذار را به گونه ای بسیار مهم تا از کنار این موضوع و البته حق بی تفاوت نگذرد و در این خصوص به وضع این محتاجی پردازد.

هر چند پذیرش آنکه چیزی را مال و دارایی کسر و یا وارد دارایی اشخاص ثالث شود مستلزم آزادی اراده در واگذاری و یا پذیرش یا رد آن می باشد و بی شک انتقالات در اثر توافق دو اراده ناقل و منتقل الیه ایجاد می شود. لیکن شاید بتوان گفت این سخن در خصوص سه تاسیس حقوقی ارث، وصیت و شفعه با استثنائاتی همراه است چرا که این سه تاسیس حقوقی از اسباب تملک و تاسیساتی است نه به دلایل ویژگی های خاص می بایستی به شکل استثنائی نیز مورد بررسی قرار گیرند.

آنچه مسلم است نگاه غالب در نظام حقوقی ایران درباره ارث وصیت آن است که این دو نهاد همانند دیگر نهاد های حقوق مدنی دارای احکامی هستند که جهت اتیان و پاس داشت، قواعد آنها تقنین گردیده است. از آنجایی که این دو نهاد دارای ارتباطات بسیار نزدیک ماهیتی، موضوعی و کاربردی هستند تابع بر یکدیگر اثر گذار از همدیگر متاثر می باشند بر این اساس نویسندگان کتاب بدواً ارث را به عنوان یکی از اسباب مالکیت که در آن انتقال به شکل قهری و بدون اراده مالک صورت میگیرد را بررسی نموده و سپس وصیت را که به نوعی به توافق اراده طرفین بستگی دارد لیکن به دلیل استثنائی بودن وصیت و منوط بودن آن بر فوت موصی این توافق اراده به گونه ای خاص رخ میدهد را شرح داده اند و نهایتاً شفعه که قانون گذار به دلایل مصلحتی به نوعی بر خلاف اصل آزادی و خاکمیت اراده رفتار و احکام آنرا بر این اساس مدون نموده است